

Vznik, vývoj a dnešní realita pan-nacionalismu na západním Balkáně na příkladu albánského a srbského národa

VÍT VOLNÝ

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43, Praha 2, Česko; e-mail: volnyvit@centrum.cz

ABSTRACT Emergence, development and current reality of pan-nationalism in Western Balkans, using the example of Albanian and Serb nations – The main goal of this article is to examine the thoughts of “Greater Serbia” and “Greater Albania”, to find their roots and to describe their historical development and their current ideology in the Serbian and Albanian environment. The text focuses on the core of both pan-nationalisms, ideology, their historical context and geographical coverage. Later it describes the times when the “Greater Serbia” and the “Greater Albania” become reality and how the ideas have developed since the fall of communist regimes. In the end the article uses surveys to characterise popularity of pan-nationalist ideas in Serbian, Kosovan and Albanian society.

KEY WORDS Pan-Nationalism – “Greater Serbia” – “Greater Albania” – Ilija Garašanin – Sami Frashëri

VOLNÝ, V. (2019): Vznik, vývoj a dnešní realita pan-nacionalismu na západním balkáně na příkladu albánského a srbského národa. Informace ČGS, 38, 1, 12–23.

Článek vznikl na základě výsledků bakalářské práce obhájené v akademickém roce 2016/2017 na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK pod vedením RNDr. Libora Jelena, Ph.D. V rámci SVP 2017 se práce umístila na 3. místě.

1. Úvod

Jedna z myšlenek slavné knihy *Konec dějin a poslední člověk* (1992) Francise Fukuyamy praví, že nacionalismus v Evropě ztratil v poválečné době na relevanci. To již v Jugoslávii probíhala válka a 90. léta 20. století přinesla do Evropy vzednutou vlnou nacionalismu, který po Balkánu zachvátil skoro celou Evropu a dnes je znovu významnou ideologií ovlivňující zahraniční i domácí politiku většiny evropských států. Cílem tohoto článku je na příkladu srbského a albánského prostředí vysvětlit ideologické kořeny pan-nacionalismu na Balkáně, které byly jedním z důvodů válek v bývalé Jugoslávii a které dodnes vedou ke krvavým sporům v poslaneckých sněmovnách (Republika Makedonie, 2017), kontumaci fotbalových zápasů (Srbsko vs. Albánie, 2014) apod.

Klíčovým fenoménem balkánského nacionalismu je existence pan-nacionalistických až iredentistických myšlenek. Definice pan-nacionalismu a iredentismu jsou si velmi podobné. Pan-nacionalistům jde v zásadě o to sjednotit všechna území/státy/komunity na bázi národních (někdy kulturních, náboženských) podkladů s domovským státem/komunitou. Iredentismus je koncept pevně svázaný s národním státem, který vznáší nárok na sousední území, kde žije obyvatelstvo daného národa. Je tedy jedním z možných naplnění pan-nacionalismu a zároveň jedním z jeho možných cílů (Fuzesi 2006). Pro usnadnění orientace v článku je využit termín pan-nacionalismus, ač se tím může někdy chápat i iredentismus.

V průběhu 19. století se začaly na Balkáně osamostatňovat národní státy na územích, která nezahrnovala celou národní komunitu, čímž vytvářela podhoubí pro pan-nacionalistické myšlenky. V roce 1830 řecké národní hnutí přichází s „Velkou myšlenkou“ (*Μεγάλη Ιδέα*). V jejímž rámci se měla spojit všechna území s v té době řecky mluvícími menšinami, čímž by se stala jakýmsi dědicem Byzantské říše. Na „Velkou myšlenku“ postupně navázaly další balkánské státy se svými koncepty velkého národního státu, zahrnujícího území všech příslušníků daného národa, opírající se o jakýsi historický nárok *Velika Srbija*, *România Mare* založená na sjednocení historických rumunských zemí (fakticky realizovaná po první světové válce), *Velika Hrvatska* založená na středověkém chorvatském království, splněná za druhé světové války, a *Shqipëria etnike*, částečně splněná za druhé světové války (Glenny 2003).

2. Kořeny pan-nacionalismu

Srbsko získává po dlouholetém boji s Osmany roku 1815 oficiální autonomii. Velká většina srbského národa zůstala mimo hranice nového státu, politické elity tak začínají přemýšlet, jak rozšířit srbský stát a ideologie založená na etnických principech srbského národního území je velmi dobrým argumentem pro budoucí

rozvoj státu. Klíčovým mužem pro následující směřování se stává Ilja Garašanin (dlouholetý ministr zahraničí), a jeho koncepce národnostně-politického programu shrnutá v *Načertanje (Nástin)*. Garašanin, ovlivněn Františkem A. Zachem a jeho myšlenkou na sjednocení slovanských zemí pod vedením Srbska, v roce 1844 sepsal a poupravil myšlenku na obnovení srbské říše v hranicích středověkého království Štěpána Dušana (Garašanin 2006).

Právě říše posledních srbských králů v 14. století se stala vzorem pro srbské národní obrození, které chtělo plynule navázat na středověké hranice státu. Problémem například oproti historickým českým zemím, které mají jedny z nejstarších hranic v Evropě, byla nestálost hranic středověkých království na Balkáně. Nestálost až taková, že na jednom místě v Ohridu měl sídla bulharský i srbský stát jen několik století po sobě. Diskontinuita mezi středověkým Srbskem a novým autonomním Srbskem byla velmi dlouhá (ač po dlouhou dobu existovalo pouto srbské „národní“ církve) a v rámci několika století pod osmanskou nadvládou došlo k mnohému stěhování převážně srbského obyvatelstva (na tzv. Vojenskou hranici – Krajinu nebo do Vojvodiny). Pokud hranice ve středověku něco znamenaly, staly se pouze linkami v mapě nijak nerespektujícími etnické nebo jazykové vymezení. V dobách vyostřeného národního uvědomování balkánských národů se však hodila historická argumentace, a tak podobně jako Řekové na Byzanc, tak Srbové chtěli navázat na území království Štěpána Dušana (Pelikán a kol. 2004).

Cílem *Načertanje* tak bylo sjednocení všech zemí se srbskou národní komunitou, které v té době zahrnovaly autonomní Srbsko (Šumadiji) a dále území, která byla stále součástí Osmanské říše – Rašku, Pomoraví, „staré Srbsko“ – Kosovo a Metohiji, Bosnu a Hercegovinu, severní Albánii, autonomní Černou Horu a území, která byla tehdy stále součástí Habsburské monarchie Vojenskou hranici – Krajinu, část Dalmácie, Bačku, Srem a Banát (Garašanin 2006). Součástí státu se měl stát i katolický prostor (Chorvatsko-Slavonie, Dalmácie). *Načertanje* (má úvod a dvě samostatné kapitoly: Politika Srbska a Prostředky, kterých může být využito pro prosazování jeho politiky) bylo dlouhodobě utajováno. První zmínka se o něm objevila až v roce 1888 a v celém rozsahu pak vyšlo až v roce 1906 (Garašanin 2006).

Krátce po Garašaninovi publikoval lingvista Vuk Karadžić svoji tezi o srbském národu *Srbové všichni a všude (Srbi svi i svuda)*. Ač sám Karadžić pan-nacionalistou nebyl, jeho dílo bylo k vysvětlení těchto nároků využíváno velmi často. Základem myšlenky bylo, že kdo mluví štokavštinou, je Srb bez ohledu na náboženství. Podle něj jednotlivé dialekty, štokavština, čakavština a kajkavština (podle otázky co?, v různých dialektech tedy šta/što? či? nebo kaj?) korespondují s jednotlivými jihoslovanskými národy (Karadžić 1993).¹

¹ Z důvodů délky článku a směru mého výzkumu se dále nebudu věnovat jazykové koncepci pan-nacionalismu.

Albánie na rozdíl od Srbska nemohla navazovat na historický útvar a až do 17. století nebylo používáno žádné jednotné označení pro její obyvatele. Tehdy se poprvé objevuje pojem „shqiptar“ (Albánc) a teprve báseň Hasana Zyka Kamberiho z poloviny 18. století poprvé zmiňuje název území „Shqipëri“ (Albánie). Základní překážkou národního rozvoje Albánců bylo rozdělení na dvě jazykově, kulturně odlišné skupiny, Tosky a Gegy, v 19. století považované zahraničními cestovateli za víceméně dva na sobě nezávislé národy. Myšlenka albánského národního státu vyvstala až s vypuknutím Velké východní krize a hrozby toho, že území obývaná Albánci budou rozparcelována mezi slovanské státy a Řecko. Albánská intelektuální elita *Ústřední výbor pro práva albánského lidu* v Istanbulu v roce 1877 přijala programové prohlášení (prezentované v deníku *Tercümân-i-Şark*) požadující vytvoření jednoho albánského vilájetu ze čtyř dosavadních vilájetů (Skadar, Janina, Manastir/Bitola, Kosovo) obývaných albánskou komunitou. V rámci něj by Albánci zůstali loajálními poddanými sultána, který jim měl garantovat kulturní, jazykovou a částečně i správní autonomii. Na základě toho vzniká „Prizrenská liga“, obranná aliance albánských vlastníků půdy (beyů) s vlastními milicemi, která byla však následně rozprášena osmanským vojskem (Hradečný a kol. 2008).

Za formulování albánského pan-nacionálního programu jsou zodpovědní dva významní istanbulští Albánci, Pashko Vasa a Sami Frashëri. Pashko Vasa byl aktivní na mezinárodní scéně již od Berlínského kongresu a je mu připisováno formování myšlenek o původu albánského národa a státu. Vasa v Paříži roku 1879 vydal manifest *Pravda o Albánii a Albáncích. Historicko-kritická studie (La vérité sur l'Albanie et les Albanais. Etude historique et critique)*. Tento text měl za cíl objevit Albánce pro západní Evropu a poučit ji o jejich historii, kultuře, kmenovém způsobu života, reáliích a představě národního státu. Vasa v něm konstruuje historický příběh Albánců jako nejstaršího národa na Balkáně, jehož kořeny sahají až k Pelasgům. Zlatá éra starověkého albánského etnika pak měla nastat ilyrským králem Pyrrhem a jeho slavnými bitvami s Římany. Na Ilyry pak podle jeho výkladu dějin kontinuálně navazuje albánský národ/etnikum se svým bojem, nejdříve se slovanskými středověkými královstvími a od 14. století vůči Tukům (Skandarbeg). Poté přichází osmanská okupace a návrat albánské státnosti se objevuje až s Tepelenským a Skadarským pašalíkem autoritativních na osmanské říši nezávislých albánských vůdců na přelomu 18. a 19. století, které Vasa bere jako předvoj moderního albánského státu (Vasa 1879) a (Vasa 1999). Vasa a jeho model národního státu na rozdíl od jednotného albánského vilájetu pracuje s etnickými hranicemi albánského národa nikoliv pouze s politicko-správními hranicemi Osmanské říše.

Sami Frashëri následně vydává politický pamflet, který se stal „Načertanjem“ v albánském provedení – *Albánie, čím byla, čím je a čím bude? (Shqipëria ç'ka qenë, ç'është e ç'do të bëhetë?)*. Již z názvu je jasné, že text byl rozdělen do tří samostatných částí. V první historické navazoval na Vasovu interpretaci albánských dějin, v druhé popisoval aktuální postavení Albánců v rámci Osmanské říše, přičemž vyjádřil

zklamání z toho, že loajální Albánci se mají mnohem hůře než neustále revoltující Slované (Vinš 2015). Pro myšlenku „Velké Albánie“ je nejdůležitější třetí část, kterou Frashëri koncipoval jako utopickou budoucnost Albánie. Frashëri ve své představě o albánském národním státě navázal na ideu jednotného albánského vilájetu a identifikoval patnáct administrativních center budoucího albánského státu; Skadar (Shkodra), Pěč (Ipek), Prizren, Priština (Prishtina), Skopje (Uskup), Bitola (Manastir), Debar (Dibra), Elbasan, Korča (Korça), Tirana, Berat, Janina (Ioannina), Preveza, Kostur (Kastoria), Gjirokastra. Podobně jako Garašanin však nespécifikoval hranice státu, a tak nabídl mnoho různých interpretací (Frashëri 1978). Frashëriho text vznikl za jiné situace a měl ve své době jiný cíl než *Načertanje*, avšak do budoucna měly podobný vliv na pan-nacionální politiku obou komunit. Oba texty se staly biblí nacionalistů, na kterou se mohli kdykoliv odvolat.

3. Splnění pan-nacionálního snu

Meziválečná Albánie byla dlouhodobě ekonomicky i kulturně pod vlivem Itálie a Mussolini předpokládal její převzetí již od poloviny 30. let. Albánie totiž byla vedle Libye a Etiopie dalším cílem fašistů v rámci obnovení „římského“ impéria. Počítalo se, že bude italizována a přeměněna na italskou provincii (nikoliv kolonii). Stalo se tak před začátkem druhé světové války, kdy se Albánie bez boje vzdala a král Zog uprchl do emigrace. Pro část albánských nacionalistů se tím ovšem otevřela cesta ke splnění velkoalbánského snu. Z pohledu teoretiků nacionalismu jde o zajímavý koncept, kdy dominancí jednoho národa došlo k „osvobození“ a splnění nároků jiného národa. Albánští kolaborující nacionalisté přišli s tím, že přijetím pod křídla „římského“ impéria se albánská otčina zbaví nežádoucích zbytků orientálního života a stane se více evropskou a více albánskou (Pula 2008). Pro zvýšení loajality k italské okupační správě fašisté podporovali projekt „Velké Albánie“ a ve Vídni (1941) dohodli s Bulharskem pro Albánce výhodnou hranici mezi Albánií a Bulharskem a na základě této dohody si oba národy rozdělily Osou dobytá území na jihu Jugoslávie. Víceméně celé Kosovo a velká část západní Makedonie byly připojeny Albánii, čímž došlo k faktickému naplnění velkoalbánského programu (Ilir 2013).

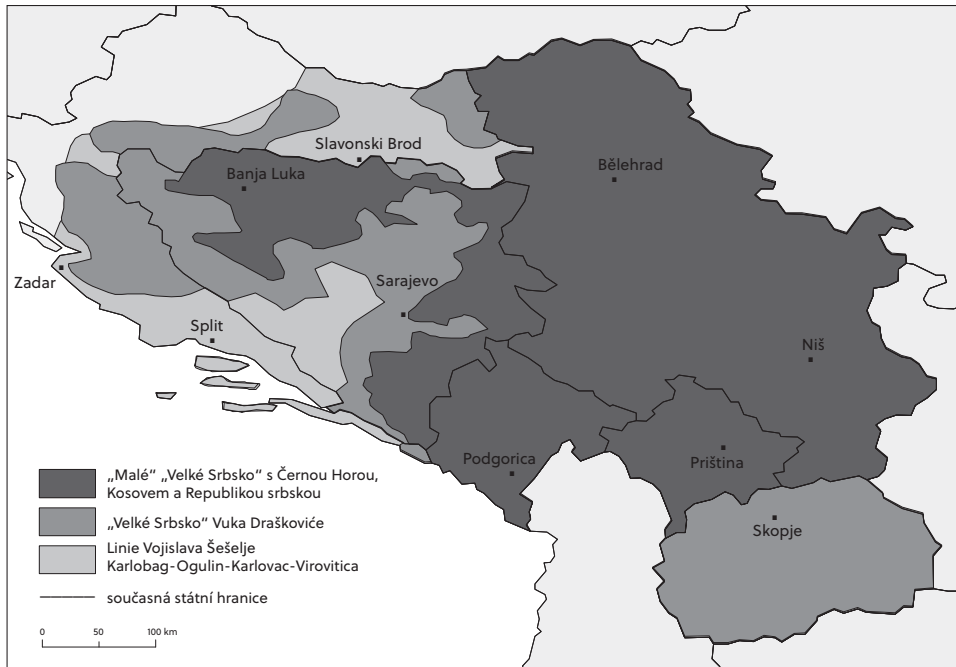
Srbští nacionalisté se před koncem první světové války dostávají do nepředstavitelné situace, o které se jim před rokem 1914 ani nesnilo – otevírá se jim možnost se stát z malého bezvýznamného státu státem střední velikosti, který by mohl hrát významnou roli na půdě evropské politiky. Stačilo jen navenek přijmout jihoslovanskou myšlenku a sjednotit se s Chorvaty a Slovinci. Proti tomuto konceptu byl dlouholetý lídr Radikální strany a několikanásobný premiér Nikola Pašić, který podporoval starý koncept postupného rozšiřování Srbska doprovázeného etnickou homogenizací obyvatelstva. Pašićova léty prověřená

koncepce byla ale považována většinou srbské elity za málo ambiciózní. Proč se spokojit s „malým“ „Velkým Srbskem“, když můžeme mít „velké“ „Velké Srbsko“ (Pelikán a kol. 2004).

Spokojenost srbských nacionalistů s královstvím SHS/Jugoslavií postupem času klesala a s nástupem diktatury krále Alexandra zmizela. Mezi bělehradskou elitou se vytvořil okruh navazující na Garašanina a Pašiče, jehož členem byl i Vaso Čubrilović, který pro Stojadinovićeovu vládu vypracoval memorandum *Vyhnutí Albánců (Iseljavanje Arnauta)*, ve kterém popsal problémy, které Albánci představují pro jihoslovanský/srbský stát. Podle Čubriloviće se Jugoslávie dopouští velké chyby, když se Kosovo, Metohije a západní Makedonie nechává v rukou albánského živlu. Podle něj je třeba bez ohledu na prostředky vystěhovat Albánce a další muslimy z této oblasti do Turecka nebo Albánie, aby Slované znovu ovládli tuto strategickou oblast Balkánu. Pokud se tak nestane, bude srbský národ neustále ohrožován programem „Velké Albánie“ (Čubrilović 1993). Nedlouho na to byla Jugoslávie na hlavu poražena a byla rozparcelována mezi Nezávislý stát Chorvatsko, maďarskou, italskou, bulharskou, německou okupační správu s Nedićovým loutkovým režimem. Za této situace na Čubriloviće navázal jeden z poradců lídra nekomunistického četnického odboje Draži Mihajloviće a jeho četnického hnutí Stevan Moljević. Jeho projekt „Homogenního Srbska“ (*Homogena Srbija*), který navazoval na *Načertanje*, volal po vytvoření území, které zahrnuje všechny srbské země od Zadaru na západě, Pětikostelí na severu, Temešváru na východě až po Gevgeliji na jihu. „Homogenní Srbsko“ mělo rovněž zahrnovat velkou část severní Albánie, bulharský Kjustendil, více méně celou Dalmácii a části Chorvatska a Slavonie. Tento srbský prostor potom měl být vyčištěn od všech ostatních národů a náboženství, aby se předešlo strádání srbského národa pod nadvládou Chorvatů a muslimů (Moljević 1993).

4. Pan-nacionalismus od pádu komunistických režimů

Tvrdé ruce Tita držely po dlouhá léta nacionalistické myšlenky mimo společenský a politický život. V Jugoslávii začala růst popularita srbského nacionalismu již krátce po Titově úmrtí v roce 1980. Srbské elity začínaly mít pocit, že se Jugoslávie řídí heslem „Silná Jugoslávie, slabé Srbsko“, a že srbský národ v jednotném státě strádá. Toho využil Vojislav Šešelj a jeho reinkarnace četnického hnutí. Za svůj cíl si vzal navrátit Srbsko všude tam, kde jsou srbské hroby a srbské spálené obce. Šešeljova koncepce „Velkého Srbska“ se zakládala na linii procházející dnešním územím Chorvatska od městečka Karlobag na pobřeží, přes Ogulin, Karlovac (jižně od Záhřebu), až po městečko Virovitica na maďarských hranicích. Na jihu pak měl zahrnovat celou republiku Makedonii a Bosnu a Hercegovinu, nikoliv však již severní Albánii jako Moljevićovo „Homogenní Srbsko“. Tento

Obr. 1 – Myšlenka „Velkého Srbska“ po rozpadu Jugoslávie a dnes, 1991–2017. Zdroj: Telegraf.rs 2014, Klemenčić 2013, Rose 2016, vlastní konstrukce.

koncept by pak zahrnoval 98 % srbského obyvatelstva, vylepšil by strategickou pozici Srbska a umožnil mu široký přístup k moři (Pelikán a kol. 2004; United Nations 2016).

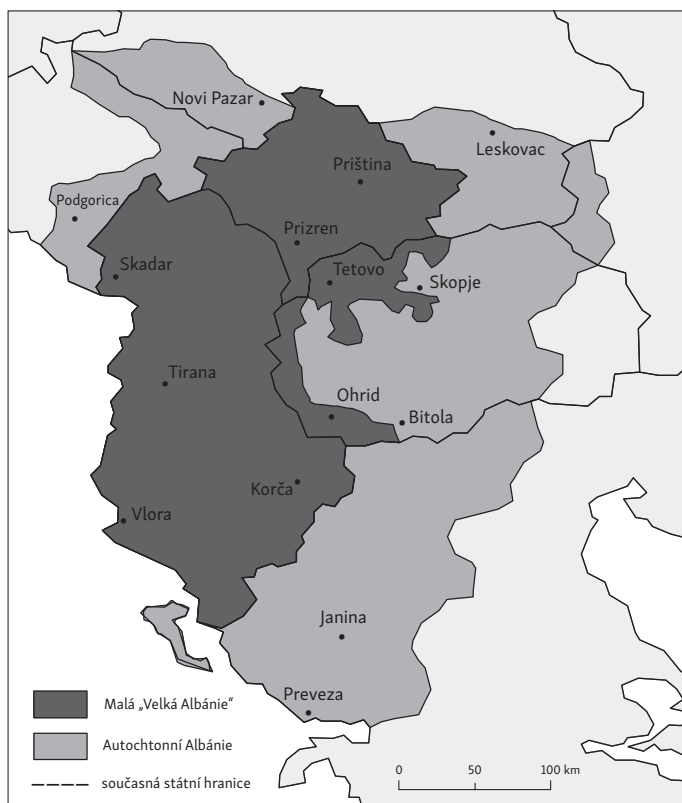
Šešelj nebo jeho spolupracovník z konce 80. let monarchista Vuk Drašković, vychází z Moljevičova homogenního Srbska potažmo z Garašaninova *Načertanje*. Obměnou verze Vuka Draškoviće je, že dělí Bosnu a Hercegovinu mezi srbskou a chorvatskou část podle etnické hranice (Klemenčić 1993, Drašković 2015).² Ovšem nejpobulárnější velkosrbskou myšlenkou je paradoxně varianta, která nesusvisí s žádným textem, který jsme dosud představili. Je založená čistě pragmaticky na současné zahraničněpolitické realitě západního Balkánu. Jedná se o plán navrácení alespoň malého „Velkého Srbska“ s Kosovem, Republikou srbskou (entita Bosny a Hercegoviny) a Černou Horou. Tyto tři územní celky obsahují většinou srbskou populaci, která tam má silnou politickou reprezentaci. Kosovo je *de iure* podle srbské ústavy stále součástí Srbska. Lídr Republiky srbské Milorad Dodik běžně mluví o referendu o připojení k Srbsku, které by mělo podle průzkumů

² Zde jde o vzpomínkový rozhovor, Drašković poměrně záhy ke konci 90. let změnil názor a odešel z pan-nacionalistického okruhu.

velkou šanci na úspěch. V Černé Hoře se poté více než 40 % obyvatel hlásí k srbské národnosti a volí prosrbské strany (Rose 2016).

V Albánii dochází k návratu pan-nacionalistických myšlenek až po uvolňování režimu na začátku 90. let s nástupem Saliho Berishi, jako lídra opozice vůči komunistickému režimu. Ten ve svém prvním veřejném projevu v roce 1990 prohlásil, že je čas na unifikaci Albánie a Kosova. Vše zůstalo pouze v rovině veřejných prohlášení, neboť hlavní partner, kterým byly Spojené státy, zrazovaly Albánii od otevírání této otázky. Jiná byla otázka Kosova a jeho nahlížení na „Velkou Albánii“ v 90. letech. Kosovská veřejnost byla jasně pro sjednocení, ale intelektuální elity byly velmi zdrženlivé a podporovaly separátní kosovskou identitu, neboť viděly, v jakém stavu se Albánie v 90. letech nacházela, a ptaly se, jak by se asi mohla postarat o Kosovo (Ilir 2013).

V dnešním albánském prostoru je mezi pan-nacionalistickými myšlenkami jasně vedoucím programem tzv. „Autochtonní Albánie“ (*Autochthonous Shqipëria*)

Obr. 2 – Autochtonní a jiné koncepty „Velké Albánie“ dnes, 21. století.
Zdroj: Ilir 2013, Pandovski 2015, vlastní konstrukce.

nebo také „Etnická Albánie“ (*Shqipëria etnike*). Základem je právě Vasův a Frashëriho výklad albánského původu odvozovaného od Pelasgů a Ilyrů „jako domnělého“ původního obyvatelstva Balkánu, z čehož má vyplývat, že právo Albánců na svůj národní stát je přednější než Srbů potažmo dalších národů. Hranicemi tento koncept částečně kopíruje jednotný albánský vilájet a další území obývané etnickými Albánci před rokem 1912, například i Korfu (Kondi 2003).

Zrealizování „Autochtonní Albánie“ má různé úskalí, největším z nich je zahraničně-politická situace, ale rovněž neexistence albánských menšin například v oblasti tzv. Çamerie (jižního Epiru) na řeckém území. Toto skutečně původně většinou Albánci obývané území bylo albánského živlu z velké části zbažené po řecké občanské válce a dnes tam žije Albánců opravdu málo a řecká vláda oficiálně albánskou menšinu neuznává. Proto Çamerie zůstává v přáních albánských nacionalistů spíše jako nereálný cíl, podobně jako území v preševském údolí na jihu Srbska, nebo jihu Černé Hory (Kondi 2003). Hlavní otázkou pro dnešní pan-nacionalisty je Kosovo a západní Makedonie, kde Albánci tvoří většinu populace. Právě „malá“ „Velká Albánie“ je koncept, o kterém se často mluví v rámci albánské společnosti a který je považován pan-nacionalistickými elitami za „reálný“ na uskutečnění v budoucnosti.

5. Podpora pan-nacionalistických myšlenek ve společenském životě

Průzkumy veřejného mínění jsou důležitým zdrojem pro hodnocení nálady ve společnosti a v rámci možností vypovídají o názorech společnosti na dané téma. Bohužel v Albánii a Kosovu dodnes neprobíhají žádné domácí průzkumy názorů veřejnosti. Článek proto pro analýzu využívá nepočtené průzkumy zahraničních agentur, které prováděly v oblasti svoje sondáže. V rámci srbského prostředí je situace lepší, neboť průzkumy veřejného mínění provádí státní instituce (*Ministarstvo za evropske integracije*) i soukromé subjekty (*Nova srpska politička misao*).

Ani v srbském případě však nelze přesně určit nálady společnosti vůči velkosrbské myšlence podle výsledků průzkumů veřejného mínění, neboť žádný z průzkumů nepokládá otázku přesně na podporu „Velkého Srbska“. Co však lze analyzovat, je vztah ke Kosovu po vyhlášení jeho nezávislosti a jeho pozice v rámci chápání srbského etnického prostoru. V průzkumu byly prezentovány dva základní názory na status Kosova v srbské společnosti. Jeden krajní (až ultranacionalistický), tedy že srbská politická reprezentace nemá s kosovskou vést žádné rozhovory, neboť ty by mohly vést pouze k její legitimizaci. Podle tohoto názoru je Kosovo, ať se tváří, jak chce, integrální částí Srbska. Tento názorový proud se v mnohém slučuje se skupinou (27 % srbské populace), která v roce 2009 v průzkumu agentury Gallup prohlásila, že vyhlášení nezávislosti mělo být zabráněno

zbraněmi. Z dalších průzkumů je patrné, že názory srbské veřejnosti se v čase příliš nemění a že silně nacionální jádro obsahuje kolem 20 % společnosti. Odpor vůči nezávislosti Kosova je rovněž víceméně konstantní a osciluje okolo 70 % společnosti. Zbytek je nerozhodnutý a pouze lehce přes 10 % společnosti souhlasí se vstupem do EU i při jeho podmínění uznáním nezávislosti Kosova (Ministarstvo za evropske integracije 2010–2016, Nova srpska politička misao 2010–2017).

V některých průzkumech *Nove srpske političke misao*, které reagovaly na aktuální jednání mezi Bělehradem a Prištinou, se objevila i otázka na případné rozdělení Kosova podle etnických hranic. Na dotaz, zda by Srbsko mělo přistoupit na dohodu, že by mu připadla severní část, Pečský patriarchát a další kláštery, v říjnu 2015 odpovědělo kladně 46,0 %, v srpnu stejného roku 35,7 % (Nova srpska politička misao 2015). Na otázku případného rozdělení Kosova se ptal i Gallup v roce 2009 a 2010 v Kosovu a získal velmi rozdílné odpovědi. Proti tomuto kroku se vyslovilo 82 % kosovských Srbů a dokonce 94 % kosovských Albánců. 41 % kosovských Srbů, ale realisticky uznalo, že v budoucnosti k tomu asi dojde. Celkově jsou Srbové v Kosovu pochopitelně radikálnější než Srbové ze Srbska. Například 80 % kosovských Srbů řeklo, že se Srbsko nesmíří s tím, že 80 států OSN uznalo Kosovo a 64 % si myslí, že nikdy Srbsko neuzná nezávislost Kosova (Gallup Balkan Monitor 2010).³

Poslední významný průzkum veřejného mínění o otázce „Velké Albánie“ proběhl již v roce 2010 a je tedy poněkud neaktuální. Provedla ho již zmíněná americká agentura Gallup ve spolupráci s Evropským fondem pro Balkán. Základem výsledků tohoto průzkumu bylo zjištění, že mezi albánskou populací je všeobecná vůle po sjednocení albánských zemí. Otázku na budoucí vznik „Velké Albánie“ hodnotilo kladně 81 % kosovských Albánců, 62 % Albánců v samotné Albánii, 51,9 % Albánců z Makedonie. Na čem se shodli Albánci ze všech zmíněných zemí, je to, že by měla „Velká Albánie“ zahrnovat jak Albánii, Kosovo, tak i albánské regiony v Makedonii. Pro tento územní celek by bylo 95 % z respondentů, kteří podporují „Velkou Albánii“. Podpora sjednocení pouze Albánie a Kosova byla výrazně menší, v Albánii (33,7%), v Kosovu (29,2 %) a pouze v 7,2 % v Makedonii (Gallup Balkan Monitor 2010).

I podle průzkumů veřejného mínění je jasné, že soužití Albánců a Srbů je a do budoucna bude velmi složité. V roce 2009 93 % Srbů v Kosovu odpovědělo, že se necítí bezpečně, ať už z důvodu reálných hrozeb nebo pouze díky myšlenkám Albánců na homogenizaci Kosova. Na druhou stranu není vše černobílé a je šance na normalizaci vztahů. V roce 2009 78 % Albánců v Kosovu odpovědělo, že je možné žít se Srby v míru a jen 8 % si myslelo, že Srbové mají racionální důvod se bát (Gallup Balkan Monitor 2010).

³ Bohužel novější průzkumy veřejného mínění pro Kosovo neexistují. Proto je třeba brát výsledky opatrně, neboť se toho mohlo velmi mnoho změnit.

6. Závěr

Článek se pokusil odpovědět na otázku, jak vznikaly a jak se v průběhu času vyvíjely myšlenky „Velké Albánie“ a „Velkého Srbska“. Ukázal, že obě pan-nacionální myšlenky vznikaly v jiném historickém i geografickém rámci. „Velké Srbsko“ vzniklo v první polovině devatenáctého století na pozadí již víceméně samostatného státu, kde byla pan-nacionalistická myšlenka základem pro zahraničně-politickou koncepci rozšiřování státu a jeho hranic. Naopak koncepce „Velké Albánie“ vznikla později, až po ohrožení úsilím Černé Hory, Srbska a také Řecka o rozdělení zbývajících území Osmanské říše na Balkáně, jako metoda obrany. Obě koncepce stojí na významném textu jednoho z členů úzké elity národního hnutí. Jak Garašaninovo *Načertanje*, tak Frashëriho *Albánie, čim byla, čim je a čim bude?*, byly a nadále jsou často zmiňovanými a citovanými zdroji mezi pan-nacionálními elitami. V průběhu první poloviny dvacátého století došlo k uskutečnění snu o velkém státě v obou prostředích, ač tedy za úplně jiných okolností. Velkosrbská myšlenka musela být částečně obroušena vytvořením společného státu s Chorvaty a Slovinci, ale byla za to odměněna hranicemi, které překračovaly i ty nejmělejší plány Srbů. „Velké Albánie“ se potom Albánci dočkali za fašistické a později nacistické okupace. Následně za dob socialismu byl pan-nacionalismus vytlačen do pozadí, ale znovu se navrátil s demokratizací společnosti. Tam pak v obou případech navázal na kořeny z 19. století. Průzkumy veřejného mínění poté ukázaly, že jak srbská, tak kosovská a albánská společnost hodnotí pozitivně možnost případné alespoň částečné revize hranic. Kosovo zůstává pro většinu srbské společnosti integrální součástí Srbska, a naopak i mezi albánskou komunitou je podpora „Velké Albánie“ s Kosovem a západní Makedonií vysoká.

Literatura

- ČUBRILLOVIĆ, V. (1993): Expulsion of Albanians. In: Beljo, A. (ed.): Greater Serbia, from Ideology to Aggression. Croatian Information Centre, Zagreb, 37–50.
- DRAŠKOVIĆ, V. (2015): Isповest Vuka Draškovića koja će šokirati: Više ljudi ubijeno je u Sarajevu od srpskih bombi nego Srba od NATO raketa. <http://www.telegraf.rs/vesti/politika/1480608-ispovest-vuka-draskovica-koja-ce-sokirati-srbiju-vise-ljudi-ubijeno-je-u-sarajevu-od-srpskih-bombi-nego-srba-od-nato-raketa-foto> (20. 10. 2018).
- FRASHËRI, S. (1978): Shqipëria ç'ka qenë, Ç'është e ç'do të bëhetë? Rilindja, Tirana.
- FUKUYAMA, F. (1992): The End of History and the Last Man. Free Press, New York.
- FUZESI, J. (2006): Explaining irredentism: the case of Hungary and its transborder minorities in Romania and Slovakia. PhD thesis. University of London, London.
- Gallup Balkan Monitor (2010): Focus on Kosovo's independence. http://www.kosovocompromise.com/admin/download/files/_id_1780/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Kosovo_Independence.pdf (20. 10. 2018).

- GARAŠANIN, I. (2006): Načertanje. In: Trencsenyi, B. (ed.): Discourses of Collective Identity in Central and Southeast Europe (1770–1945). Central European University, Budapest.
- GLENNY, M. (2003): Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmoci. BB Art, Praha.
- HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, P. (2008): Dějiny Albánie. Lidové noviny, Praha.
- ILIR, K. (2013): Visualizing Virtual Borders: Identity Territorialization Shifts and “Imagined Geographies” in the Albanian case. Ph.D. thesis. Central European University, Budapest.
- KARADŽIĆ, V. (1993): Serbs All and Everwhere. In: Beljo, A. (ed.): Greater Serbia, from Ideology to Aggression. Croatian Information Centre, Zagreb, 19–22.
- KLEMENČIĆ, M. (1993): Velikosrpska teritorijalna posezanja. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 2, 2–3, 285–30.
- KONDI, A. (2003): Shqipëria Etnike ose njohja e vetvetes. Arbëria, Tirana.
- Ministarstvo za evropske integracije (2010–2016): Министарство за европске интеграције. www.mei.gov.rs (20. 10. 2018).
- MOLJEVIĆ, S. (1993): Homogeneous Serbia. In: Beljo, A. (ed.): Greater Serbia, from Ideology to Aggression. Croatian Information Centre, Zagreb, 51–60.
- Nova srpska politička misao (2010–2017): Истраживања јавног мњења <http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnj> (20. 10. 2018).
- PANDOVSKI, V. (2015): The illusion of Greater Albania as a mechanism of Balkanization in Macedonia (I). Oriental Review.org. Open Dialogue Research Journal. <http://orientalreview.org/2015/05/22/the-illusion-of-greater-albania-as-a-mechanism-of-balkanization-in-macedonia-i/> (20. 10. 2018).
- PELIKÁN, J., VOJTĚCHOVSKÝ O., TAJCHMAN, M. (2004): Dějiny Srbska. Lidové noviny, Praha.
- PULA, B. (2008): Becoming citizens of empire: Albanian nationalism and fascist empire, 1939–1943. Theory and society, 37, 6, 567–596.
- ROSE, E. (2016): Bosnian Serbs Defy State with Referendum Landslide. Balkan Transitional Justice. <http://www.balkaninsight.com/en/article/republika-srpska-referendum-early-results-09-25-2016> (20. 10. 2018).
- Telegraf.rs (2014): Da li je Šešelj pokrao ustaškog ideologa? Ante Starčević isto priča o pre 150 godina, samo obrnuto! <http://www.telegraf.rs/vesti/1343653-da-li-je-seselj-pokrao-ustaskog-ideologa-ante-starcevic-isto-pricao-pre-150-godina-samo-obrnuto-foto> (9. 12. 2017).
- United Nations (2016): Case Information Sheet – Vojislav Šešelj. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, United Nations, Hague. http://www.icty.org/x/cases/seselj/cis/en/cis_seselj_en.pdf (20. 10. 2018).
- VASA, P. (1879): La vérité sur l’Albanie et les Albanais. Etude historique et critique. La Société anonyme de publications périodiques, Paris.
- VASA, P. (1999): Memorandum on the new Bulgaria. In: Destani, B. (ed.): Albania & Kosovo: political and ethnic boundaries, 1867–1946. Documents and maps. Slough, Archive Editions, London, 57–59.
- VINŠ, P. (2015): Dílo obrozence Sami Frashëriho a konstrukce kontinuity albánského etnického prostoru. In: Bittnerová, D. (ed): Etnické komunity: Balkánské cesty II. FHS UK, Praha.